

Dyslexie protocol

Versie 2017

INHOUD

Inleiding	blz. 2
Definitie van dyslexie	blz. 2
De definitie nader uitgewerkt	blz. 2
Signalen van achterstand	blz. 3
Signaleren in groep 1 en 2	blz. 3
Signaleren in groep 3 en 4	blz. 3
Signaleren in groep 5,6,7,8	blz. 4
In gesprek met ouders/verzorgers	blz. 4
Extra begeleiding op school	blz. 4
Opstellen van een handelingsplan voor een interventie	blz. 5
Behandeling nodig	blz. 5
Opbouw van een leerling-dossier dyslexie	blz. 5
Inhoud van het leerling-dossier	blz. 5
Leerling-dossier voor de ouders/verzorgers	blz. 6
Afstemmen	blz. 6
Dyslexie in de zorgverzekering	blz. 6
Diagnose	blz. 7
Orthotheek materialen	blz. 7
Compensatie en dispensatie bij dyslexie	blz. 7
Sociaal emotionele gevolgen van dyslexie	blz. 8
De rol van ouders/verzorgers bij identificatie en acceptatie van dyslexie	blz. 8
Bijlagen	
Bijlage 0 Stappenplan groep 1 en 2	blz. 10
Bijlage 1 Stappenplan groep 1 en 2 uitgewerkt Het Stelleplankier	blz. 12
Bijlage 2 Signaleringslijst voor kleuters	blz. 16
Bijlage 3 Overdracht nieuwe groep	blz. 19
Stappenplan voor groep 3	
Bijlage 4 Stappenplan groep 3 uitgewerkt Het Stelleplankier	blz. 21
Stappenplan voor groep 4	
Bijlage 5 Stappenplan groep 4 uitgewerkt Het Stelleplankier	blz. 26
Stappenplan voor groep 5-8	blz. 31
Bijlage 6 Stappenplan groep 5-8 uitgewerkt Het Stelleplankier	blz. 30
Bijlage 7 Overdracht aan het Voortgezet onderwijs	blz. 34

Inleiding

Eén op de tien leerlingen in het basisonderwijs heeft moeite met leren lezen. Veel leesproblemen kunnen worden voorkomen dan wel verholpen in de onderbouw van het basisonderwijs. Echter, bij leerlingen met ernstige leesproblemen of dyslexie is het nodig om begeleiding voort te zetten tot in de hogere groepen. Geschat wordt dat ongeveer 4% van de leerlingen daadwerkelijk dyslexie heeft (Blomert, 2005; Grigorenko, 2001).

Wij hebben op school de volgende protocollen voor het begeleiden van leerlingen met leesproblemen en dyslexie:

- Protocol Leesproblemen en dyslexie voor groep 1-2 (2010)
- Protocol Leesproblemen en dyslexie voor groep 3 (2011)
- Protocol Leesproblemen en dyslexie voor groep 4 (2011)
- Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 5-8 (2011)

Bij de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie voor het basisonderwijs zijn werkdocumenten ontwikkeld. Het protocol en de werkdocumenten staan op de server in de map Dyslexieprotocol en de geprinte versie in de orthotheek.

De protocollen zijn bedoeld om hun aanbod aan leerlingen met lees- en spellingsproblemen in kaart te brengen en waar nodig uit te breiden en/of te verbeteren. De richtlijnen zijn gebaseerd op recente onderzoekgegevens en op praktijkervaringen van scholen. Ongeveer tegelijkertijd met het verschijnen van deze protocollen is er een soortgelijk protocol beschikbaar gekomen voor het voortgezet onderwijs, het *Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs*. De protocollen vormen gezamenlijk een doorgaande lijn in de begeleiding van leerlingen met (ernstige) lees- en/of spellingproblemen in het primair en voortgezet onderwijs.

Wij hebben op onze school afspraken gemaakt over de beoordeling van leerlingen met een dyslexieverklaring en leerlingen die zich in een onderzoeksfase bevinden. Deze afspraken zijn in dit protocol opgenomen. Zie: Compensatie en dispensatie op bladzijde 8.

Definitie van Dyslexie

Dyslexie is een stoornis, die gekenmerkt wordt door hardnekkig problemen met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau. Automatisering van de woordidentificatie (lezen) en/ of schriftbeeldvorming (spellen)

De definitie nader uitgewerkt

De definitie staat in het teken van de onderkenning van de stoornis. Daarmee wordt niets gezegd over de oorzaak of over de belemmeringen die ermee kunnen samenhangen.

De definitie beperkt zich tot het technisch lezen en spellen op woordniveau.

Dyslexie is hardnekkig en verbonden met individugebonden factoren, omgevingsfactoren spelen niet mee.

De kern van de stoornis betreft de automatisering van de woordidentificatie en schriftbeeldvorming. Men spreekt over automatisering wanneer de uitvoering van het lezen en spellen:

- zonder bewuste controle verloopt
- weinig aandacht vraagt
- niet ernstig beïnvloed wordt door de moeilijkheid van de taak
- kan steunen op kennis in het lange termijn geheugen, die snel en foutloos kan worden opgeroepen

Mensen met dyslexie bereiken het stadium van automatisering niet. De uitvoering verloopt moeizaam en traag. Men beschikt niet direct over de kennis uit het lange termijn geheugen, de omzetting kost tijd en lokt fouten uit.

Signalen van achterstand

Wanneer een leerling onderpresteert op lezen en/of spellen, hoeft er nog geen sprake te zijn van dyslexie.

Het is belangrijk om een aantal zaken na te lopen:

- Is de instructie minder aangeslagen door omstandigheden op school (minder of versnipperde instructietijd, een nieuwe methode) of bij de leerling (langdurig (ziekte)verzuim, concentratieproblemen, veranderde situatie thuis)? De vraag die hierbij gesteld kan worden is:
- Hoe scoort de rest van de groep?
- Zijn er, terugkijkend, signalen die wijzen op een mogelijke vorm van dyslexie (denk bijvoorbeeld aan de (taal)ontwikkeling in de kleuterperiode)? Komt dyslexie in de familie voor?
- Welke toetsen kan ik gebruiken om achterstand vast te stellen?

Gericht toetsen en observeren bevordert een vroegtijdige signalering van achterstand op lezen en/of spellen bij leerlingen met leesproblemen en (mogelijk) dyslexie.

Ouders/verzorgers die hun kind aanmelden voor diagnostiek en eventueel behandeling van dyslexie, hebben een onderbouwing van het vermoeden van dyslexie nodig van de school. Dit is nodig om voor vergoeding vanuit de basisverzekering in aanmerking te komen. De school geeft die onderbouwing in de vorm van een leerling-dossier dyslexie.

Signaleren in groep 1 en 2

Tijdens de periode van het voorbereidend en aanvankelijk lees- en taalonderwijs is het bijzonder belangrijk om alert te zijn op de kinderen die tot de risico groep dyslexie behoren.

In groep 1 en 2 vallen hieronder de kinderen die:

- over gebrekkige fonologische vaardigheden beschikken (zwakke auditieve discriminatie en analyse).
- waarbij in de naaste familie ernstige lees- en spellingsproblemen voorkomen.
- een complexe ontwikkelingsproblematiek laten zien. Deze kunnen later hand in hand gaan met lees- en spellingsproblemen.
- moeite hebben met automatisering van bijvoorbeeld kleuren, dagen van de week, namen van kinderen uit de klas.

De volgende signaleringstoetsen worden gebruikt:

Signaleringslijst dyslexie kleuters

Toetsen uit het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2.

CITO toetsen: Rekenen voor Kleuters en Taal voor Kleuters

We volgen het stappenplan van het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2: bijlage 0

Zie verder bijlage 1 voor een nadere uitwerking hiervan. De bijlagen 2 en 3 bevatten de signaleringslijst voor kleuters en het leerlingenrapport in de vorm van een notitie Parnassys.

Signaleren in groep 3 en 4

Voor de leerkrachten van groep 3 ligt er een belangrijke taak om de lees/spellingsproblemen met de herfstsignalering in kaart te hebben.

Na de herfst kan dan meteen begonnen worden met de interventie. Daarna zijn er nog 2 meetmomenten waarna interventies plaatsvinden. Na het vierde meetmoment kan er voor het eerst gesignaleerd worden dat er mogelijk sprake is van dyslexie. Ook in groep 4 vinden 4 toetsmomenten plaats om de zwakke lezers en spellers te signaleren. Aan het einde van groep 4 wordt er gestreefd naar de leesbeheersing van AVI E4. Na ieder meetmoment vinden er interventies plaats. Net als in groep 3 maakt de leerkracht, afhankelijk van de resultaten bij de meetmomenten, een keuze uit het type interventie. Dit kan zijn: nauwlettend in de gaten houden, groeps(handelings) plan of individueel handelingsplan. De hulp van ouders/verzorgers en leesouders/verzorgers worden ingeschakeld. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat leesinterventies voor het 9^e jaar moeten beginnen, willen ze effect hebben. Tevens zijn lees en spellingsgewoontes nog niet verkeerd ingeslepen.

Het signaleren in groep 3 en 4 gebeurt via de toetsen:
Herfstsignalering Leeslijn groep 3
DMT toets
LOVS Technisch lezen
AVI leestoets
LOVS Spelling
PI dictee

We volgen het stappenplan van het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 3 en Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 4
Zie verder bijlage 4 en 5 voor een nadere uitwerking hiervan.

Signaleren in groep 5, 6, 7, 8

Gerichte instructie en oefening is tevens in groep 5,6,7,8 noodzakelijk, omdat we een zo hoog mogelijk niveau van lezen en spellen wil bereiken bij zowel de dyslecten als de andere leerlingen. Tevens kan het nog steeds zo zijn dat dyslexie niet is onderkend in de onderbouw. Het is dus van het grootste belang om ook in de bovenbouw te letten op signalen van dyslexie: Het signaleren in groep 5,6,7 en 8 gebeurt via de toetsen:

DMT
AVI toets
LOVS Spelling
LOVS Spelling werkwoorden groep 7 en 8
LOVS Begrijpend Lezen
LOVS Technisch lezen
PI dictee

We volgen het stappenplan van het Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8.
Zie verder bijlage 6 voor een nadere uitwerking hiervan.

Bovengenoemde toetsen worden afgenomen volgens de toetskalender. De leerlingen die gesignaleerd worden zijn leerlingen, die op de genormeerde toetsen (hoofdmetingen) van CITO een lage C, D of E score behalen. Deze leerlingen worden besproken met de intern begeleider.

In gesprek met de ouders/verzorgers

Wanneer er sprake is van achterstand, nodigen wij zo snel mogelijk de ouders/verzorgers uit voor een gesprek. In dit gesprek:

- informeren wij de ouders/verzorgers over de achterstand van hun kind.
- bevragen wij de ouders/verzorgers op eventuele signalen die thuis zijn opgevallen. Komt dyslexie in de familie voor?
- bespreken wij de mogelijke ondersteuning die de school kan bieden
- maken we concrete afspraken met de ouders/verzorgers rond de ondersteuning in de komende periode;
- geven we de ouders/verzorgers handvatten om hun kind thuis te ondersteunen. (Wat kunnen ze doen? Wat moeten ze zeker niet doen?)

Extra begeleiding op school

Wanneer een leerling onvoldoende profiteert van het lees- spellingonderwijs dat de school biedt, zijn er globaal twee mogelijkheden om extra te ondersteunen: via verlengde instructie en begeleiding in – oefening (in de groep) en via intensieve begeleiding.

- *Verlengde instructie en begeleiding in - oefening* kan klassikaal, in subgroepjes of individueel. Gemiddeld zal deze vorm van begeleiding voor ongeveer 25 procent van de leerlingen nodig zijn. Voorbeelden voor verlengde instructie en begeleiding in - oefening zijn te vinden in de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie.
- *Intensieve begeleiding* is nodig voor de ongeveer 10 procent van de leerlingen die onvoldoende baat hebben bij de extra ondersteuning binnen de groep. Veelal gebeurt dit individueel of in kleine groepjes.

Opstellen van een handelingsplan voor een interventieperiode

In het handelingsplan komen in elk geval de volgende gegevens te staan:

- de beginsituatie;
- de hulpvraag;
- de doelstelling(en) van de interventieperiode (SMART);
- de manier waarop de doelstellingen worden bereikt (activiteit, materialen, organisatievorm, begeleider);
- de intensiteit van de begeleiding (aantal keer per week, aantal minuten per keer);
- hoe en wanneer wordt geëvalueerd.

Ook kan er in het handelingsplan staan hoe de ouders/verzorgers op de hoogte blijven van de vorderingen van hun kind (Op welke manier en hoe vaak voeren ouders/verzorgers en school overleg? Wie neemt hiertoe het initiatief?) en wat eventueel de afspraken zijn voor de ondersteuning thuis. Na de uitvoering wordt het handelingsplan geëvalueerd; daarvan wordt schriftelijk verslag gemaakt.

Behandeling nodig

Bij een vermoeden van ernstige dyslexie kunnen ouders/verzorgers hun kind aanmelden voor diagnostiek en behandeling. Het Protocol Dyslexie Diagnostiek & Behandeling (voor de zorg) stelt eisen aan de informatie die moet worden aangeleverd door de school. Het gaat hier om het leerling-dossier dat nodig is voor aanmelding bij de diagnosticus/ behandelaar (een gekwalificeerd gedragswetenschapper

in de gezondheidszorg). Dit dossier is voorzien van argumentatie voor het vermoeden van (ernstige) dyslexie en ondertekend door de directeur van de school. Ouders/verzorgers overhandigen dit dossier aan de diagnosticus wanneer zij hun kind aanmelden.

Opbouw van een leerling-dossier dyslexie

Het leerling-dossier opbouwen is niets anders dan gegevens verzamelen die al eerder zijn verzameld.

Het leerling-dossier:

- geeft informatie over *drie achtereenvolgende meetmomenten*. Aan de hand van toetsgegevens toont u aan dat de betreffende leerling een achterstand heeft op het gebied van lezen en/of spellen (een E-score voor lezen of een D-score voor lezen én een E-score voor spellen);
- beschrijft welke *extra begeleiding* heeft plaatsgevonden tussen de meetmomenten, met als doel de achterstand in te lopen.

Het leerling-dossier baseert zich op de gegevens uit het leerlingvolgsysteem van de school. Dit zijn voor een deel standaardgegevens van toetsen die bij alle leerlingen worden afgenomen. Wanneer uit de standaard toetsgegevens blijkt dat een leerling zwak presteert op lezen en/of spellen, verzamelen we aanvullende toetsgegevens.

Uit de meetmomenten volgt steeds een conclusie voor verdere begeleiding die de basis vormt voor de aanpak in de interventieperiode.

Inhoud van het leerling-dossier

Het leerling-dossier bevat:

- basisgegevens uit het leerlingvolgsysteem;
- een beschrijving van het lees- en spellingprobleem;
- signalering van het lees- en spellingproblemen: datum, toets (criteria, score), afgenomen door...;
- omschrijving van de extra begeleiding (doelen, duur, inhoud, organisatievorm, begeleider);
- resultaten van de extra begeleiding en beschrijving van gebruikte toetsen en normering;
- vaststelling van toenemende achterstand ten opzichte van de normgroep, met vermelding van gebruikte toetsen en normcriteria;
- argumentatie voor het vermoeden van ernstige dyslexie: aantonen van didactische resistentie na geboden begeleiding van voldoende intensiteit en kwaliteit;
- indien bekend, vermelding en beschrijving van eventuele andere (leer)stoornissen.

Leerling-dossier voor de ouders/verzorgers

Het leerling-dossier wordt ondertekend door de directeur.

We geven de ouders/verzorgers gelegenheid om vragen te stellen.

Daarna

- dragen we het leerling-dossier over aan de ouders/verzorgers; (kopie voor de school)
- eventueel geven wij aan bij welke diagnosticus of behandelaar de ouders/verzorgers terecht kunnen?
- vragen wij de ouders/verzorgers om ons op de hoogte te houden van het diagnostisch onderzoek en de behandelingen;
- melden wij dat de school graag overlegmomenten met de diagnosticus/behandelaar wil om de begeleiding en ondersteuning van de leerling op elkaar af te stemmen.

Soms nemen ouders/verzorgers zelf initiatief om dyslexie te laten vaststellen. Ze laten een onderzoek uitvoeren of starten met externe hulp, zonder de school daarover in te lichten of daarin te betrekken. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Het kan zijn dat ouders/verzorgers:

- zich onvoldoende geïnformeerd voelen over of betrokken voelen bij wat er op school gebeurt;
- er geen vertrouwen in hebben dat de school voldoende extra leeshulp kan bieden;
- vinden dat de extra hulp op school te weinig resultaat oplevert;
- vinden dat de school te lang wacht met het inschakelen van externe hulp;
- van mening zijn dat een dyslexieverklaring dé oplossing is voor hun kind en dit zo snel mogelijk willen regelen.

In dit soort situaties is het van belang dat de school in gesprek gaat met de ouders/verzorgers. Doel van dit gesprek is dat het de school en de ouders/verzorgers weer dichterbij elkaar brengt vanuit de benadering dat beiden het belang van het kind voorop stellen. Daarnaast kan het gesprek benut worden om informatie over het kind en zijn/haar problemen te krijgen, zodat wij ons onderwijs daarop aan kunnen sluiten. Ouders/verzorgers kennen hun kind als geen ander en vaak hebben ouders/verzorgers via internet veel informatie over leesproblemen en/of dyslexie verzameld en weten ze veel van het specifieke probleem af.

Afstemmen

Het is belangrijk dat de instructie van de externe behandelaar en die van de school consistent zijn. Verschillen in instructie kunnen tot verwarring leiden en zorgen voor onnodige extra inspanningen van de leerling.

Een goede Informatie-uitwisseling tussen de behandelaar, de ouders/verzorgers en de school leidt tot betere prestaties voor lezen en spellen.

Dyslexie in de zorgverzekering

Vergoeding van diagnose en behandeling is een zaak tussen ouders/verzorgers en zorgverzekeraars.

Rol van de school: Voordat dyslexie bij kinderen kan worden vastgesteld fungeren basisscholen als 'poortwachter.' Scholen moeten voldoen aan een aantal kwaliteitscriteria door het Protocol Leesproblemen en Dyslexie te volgen. Na het eerste jaar leesonderwijs stelt de school vast of een kind leesproblemen heeft of dat er een vermoeden van dyslexie bestaat. Als blijkt dat een kind alleen leesachterstand heeft, biedt de school het kind in eerste instantie extra leesinstructie aan op school.

Als de leesinstructie en aanvullende oefeningen te weinig resultaat opleveren en er is voldoende onderbouwing van het vermoeden van ernstige dyslexie, dan heeft het kind recht op diagnostiek en, na vaststelling van ernstige dyslexie, op behandeling. Dit valt onder het basispakket van de zorgverzekering.

Diagnose

Het stellen van de diagnose dyslexie en het afgeven van een dyslexieverklaring is voorbehouden aan een kinderpsycholoog of orthopedagoog, die als GZ (gezondheid zorgpsycholoog) geregistreerd staan.

Orthotheek materialen

- *Diagnostiek van technisch lezen en aanvankelijk spellen*; Struiksma en van der Leij
- Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2, groep 3, groep 4 en gr. 5 -8
- *Speciale leesbegeleiding*; Luc Koning, verbruiksmateriaal
- De leesweg speciaal – extra oefenmateriaal leren letters

- *Behandeling van Leesproblemen*; E. Biliaert
- *Leesproblemen*; Kees de Baar
- Spelling in de lift
- Zelfstandig Spellen
- *Behandeling van Leesproblemen*; E. Biliaert
- *Spellingproblemen*; Kees de Baar

Compensatie en dispensatie bij dyslexie.

Algemene compenserende/ dispenserende maatregelen bij **lezen**.

- Op school zijn er boeken die qua inhoud aansluiten bij de leeftijd en interesses van de leerling, maar die qua technisch niveau vereenvoudigd zijn.
- Leerlingen met een dyslexieverklaring mogen in de klas gebruik maken van hulpmiddelen zoals bijvoorbeeld een Daisyspeler, tafelkaart.
- De leerling krijgt extra leestijd voor teksten van zaakvakken.
- Leestaken voor de teksten van zaakvakken worden verlicht; minder bladzijdes lezen.
- De leerling krijgt verwerkingsopdrachten op cd.
- De leerling krijgt Cito Eindtoets op cd.
- De normering van leerprestaties door deze leerlingen wordt per leerling per vak vastgesteld. De vaststelling vindt plaats in overleg met de groepsleerkracht, directie en ib-er.
- Bij een aantal vakken zal de factor tijd, waarbinnen de leerling een toets moet maken worden aangepast.
- Ook kan worden afgesproken dat toetsen mondeling worden afgenomen.

Algemene compenserende/dispenserende maatregelen bij **spellen**.

- De leerling krijgt extra hulp bij en extra tijd voor het schrijven van verhalen, verslagen en werkstukken.
- De spellingfouten (behalve bij dictee) worden niet beoordeeld onder de voorwaarde dat de leerling woorden waarvan hij de spelling niet kent zoveel mogelijk klankzuiver schrijft.
- Bij spelling zal worden gekeken naar de leerling specifieke problemen. Daar waar nodig wordt de normering aangepast, zodat deze leerlingen worden beoordeeld naar hun kunnen en hun eigen voortgang in de lesstof. (Spellingfouten worden gedifferentieerd beoordeeld; bijvoorbeeld alleen fouten met een bepaalde spellingregel tellen mee; Bij spellingdictees wordt bij leerlingen met een dyslexieverklaring een gecompenseerd cijfer gegeven. Bij taal wordt soepel omgegaan met spellingfouten. Bij Engels in groep 7/8 wordt soepel omgegaan met spellingfouten van de Engelse woorden).
- De leerling mag minder schrijfwerk maken (minder pagina's) en het aantal oefeningen wordt beperkt.
- Alle hulpmiddelen die leiden tot minder spellingfouten mogen worden gebruikt: woordenboek, spellingspiekschrift, spellingcontrole, grote regelkaarten op het prikbord in de klas.
- Dictees waarbij van tevoren al vaststaat dat de leerling veel fouten gaat maken, maakt de leerling niet. Eventueel krijgt hij een dictee afgestemd op zijn niveau.
- Binnen de spellingmethode Taalactief wordt regelmatig middels diverse dictees vastgesteld of de leerling verder kan gaan met de lesstof of remediërende stof krijgt aangeboden.

De ouders/verzorgers van leerlingen waarbij een eigen normering wordt gehanteerd worden hiervan op de hoogte gesteld door de ib-er en/of groepsleerkracht. Tevens wordt dit in het rapport vermeld.

Sociaal- emotionele gevolgen van dyslexie

“ De twee grootste problemen waar leerlingen met dyslexie mee kampen zijn nog steeds de vooroordelen over dyslexie en het negeren van hun problemen met leren lezen en schrijven door anderen” (Barbara Riddick, Engelse wetenschapper en dyslexiespecialist) Dyslexie heeft bij bijna alle kinderen die het hebben in meer of mindere mate invloed op het gevoel van welbevinden en op het zelfbeeld.

De factoren die een positieve invloed hebben op het functioneren van de dyslecticus zijn:

- *ondersteuning vanuit de thuisomgeving
- *vroegtijdig onderkennen van dyslexie
- *aandacht voor de talenten van de dyslecticus
- *positieve zelfwaardering.

Daarnaast spelen factoren als persoonlijkheid, leeftijd en contact met leeftijd- en lotgenoten een rol. Vaak gaat er eerst een periode van stress vooraf aan het moment dat dyslexie wordt gediagnosticeerd. In deze periode treden de eerste sociaal- emotionele problemen op. Daarna is het sterk afhankelijk van hoe de ouders/verzorgers en de school ermee omgaan of de sociaal- emotionele problemen verdwijnen of juist ernstiger worden.

De eerste signalen kunnen zijn: met pijn in de buik 's ochtends naar school gaan omdat er die dag een dictee op het programma staat of 's middags humeurig thuiskomen omdat een hardop- leesbeurt niet goed verliep. Op de lange duur worden de sociaal- emotionele reacties heviger en langduriger. Het gaat dan niet alleen om lees- en spellinglessen maar om het algemenere gegeven dat ze naar school moeten.

Voorbeelden van reacties zijn: huilbuien, bedplassen, niet kunnen of willen slapen, nachtmerries, niet willen eten en hoofdpijnaanvallen. Deze reacties verdwijnen vaak tijdens vakanties.

Zodra dyslexie is vastgesteld komt er bij de meeste kinderen een acceptatieproces op gang. Ze proberen het voor zichzelf betekenis te geven in hun leven.

Sommige kinderen zien het als een ziekte of een handicap, anderen als een probleem waarmee ze moeten leren leven.

In dit acceptatieproces spelen ouders/verzorgers, de broertjes en zusjes en de school een belangrijke rol. Zijn de condities thuis optimaal om zich te kunnen ontwikkelen, dan zal een dyslectisch kind samen met zijn ouders/verzorgers en eventuele broers en zussen, alles uit zichzelf kunnen halen wat binnen zijn intellectuele mogelijkheden ligt.

Op school is een belangrijke rol bij de acceptatie van dyslexie weggelegd voor de leerkracht. Verder kan het kinderen helpen als ze andere dyslectische leerlingen kennen op school ; ze hebben dan het gevoel niet de enige te zijn en kunnen elkaar tips geven.

De rol van de ouders/verzorgers bij identificatie en acceptatie van dyslexie

Ouders/verzorgers hebben vaak al in een vroeg stadium in de gaten dat er “iets” aan de hand is met hun kind. Hun vermoedens zijn vaak gebaseerd op ervaringen met oudere, eigen kinderen of ervaringen uit hun eigen jeugd. Een signaal voor ouders/verzorgers kan bijvoorbeeld zijn dat het kind totaal geen interesse toont voor voorlezen en moeite heeft met het onthouden van liedjes.

Soms verloopt de taalontwikkeling niet vlot. Het is belangrijk dat ouders/verzorgers vroeg aan de bel trekken bij de leerkracht en dat zij serieus genomen worden door de leerkracht. Wij willen adequaat en serieus reageren op vermoedens van dyslexie die ouders/verzorgers hebben. Op die manier kan eventueel nodige hulp op tijd worden gestart. De meeste ouders/verzorgers zijn

opgelucht als de diagnose dyslexie is vastgesteld. Weten wat de oorzaak is van problemen op school, geeft ruimte om er wat aan te gaan doen.

Het is dan van groot belang dat de school en de betrokken leerkracht de diagnose accepteert en samen met de leerling en de ouders/verzorgers een plan van aanpak opstelt.

Het is voor ouders/verzorgers het belangrijkste om te zien dat hun kind zich veilig en gesteund voelt op school en dat er een zekere vooruitgang zit in zijn lees- en schrijfprestaties en/of steeds beter leert omgaan met zijn beperkingen.

Bij alle extra inspanningen die de ouders/verzorgers thuis leveren, is nauw overleg met de leerkracht van essentieel belang. Afspraken die met ouders/verzorgers gemaakt worden, worden op papier gezet, zodat met de evaluatie van de begeleiding op school, ook de extra inspanning thuis geëvalueerd kan worden. De Ib'er draagt hiervoor de zorg. Een goede afstemming tussen school en thuis is in het belang van het kind.

Stappenplan voor groep 1

Het stappenplan voor groep 1 ziet er schematisch als volgt uit:

Stap	Moment in leerjaar	Actie door de leerkracht (en leesspecialist)
1	Aanvang groep	Stimuleren van geletterdheid middels de uitgangspunten van beginnende geletterdheid
2	Januari	Invullen signaleringslijst Handelingsplan opstellen voor leerlingen die onvoldoende opsteken van het aanbod aan geletterde activiteiten
3	Januari-juni	Aanbod verrijken voor leerlingen die onvoldoende opsteken van het aanbod aan geletterde activiteiten
4	Juni	Invullen signaleringslijst Handelingsplan opstellen of bijstellen voor leerlingen die onvoldoende opsteken van het aanbod van geletterde activiteiten
5	Einde schooljaar	Overdracht naar de volgende groep

1/1

Voor meer informatie of het downloaden van deze en nog vele andere handige documenten
www.expertisecentrumnederlands.nl

Stappenplan voor groep 2

Het stappenplan voor groep 2 ziet er schematisch als volgt uit:

Stap	Moment in leerjaar	Actie door de leerkracht (en leesspecialist)
1	Aanvang groep	Stimuleren van geletterdheid middels de uitgangspunten van beginnende geletterdheid Gericht aanbod verrijken voor leerlingen met een onvoldoende klankbewustzijn (fonemisch bewustzijn) en letterkennis
2	Januari	Invullen signaleringslijst Afname kleutertaken/-toetsen Handelingsplan opstellen voor leerlingen met een onvoldoende klankbewustzijn en letterkennis
3	Januari-juni	Aanbod verrijken voor leerlingen met een onvoldoende klankbewustzijn en letterkennis Extra begeleiding bieden middels de voorschotbenadering
4	Juni	Invullen signaleringslijst Afname kleutertaken/-toetsen Handelingsplan opstellen of bijstellen voor leerlingen met een onvoldoende klankbewustzijn en letterkennis
5	Einde schooljaar	Overdracht naar de volgende groep

1/1

Voor meer informatie of het downloaden van deze en nog vele andere handige documenten
www.expertisecentrumnederlands.nl

Bijlage 1

Stappenplan Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 1-2

School: OBS het Stelleplankier

Tijd	Actie door leerkracht, (IB,RT)	Materiaal	Organisatie
Stap 1: aanvang groep 1	Intake. Vaststellen van mogelijke risico kleuters.	<ul style="list-style-type: none"> * intake-formulieren deze worden uitgebreid met extra vragen over : * anderstalig zijn * erfelijkheid t.a.v. leesproblemen *ontwikkelingsvoorsprong (SIDI 3 lijst) 	* Gesprek tijdens de intake in het lokaal van de kleutergroep door de leerkracht.
Stap 2: na 3 maanden onderwijs	<p>Signaleringslijst invullen voor mogelijke risicokleuters (en/ of n.a.v. observaties)</p> <p>Ontwikkeling stimuleren, taalspel in de kleine kring Extra ondersteuning beschrijven in het groepsplan Beginnende geletterdheid en taal.</p>	<ul style="list-style-type: none"> * signaleringslijst voor kleuters van het dyslexieprotocol * dyslexieprotocol. Tussendoelen vanaf blz. 35 	<ul style="list-style-type: none"> * Deze lijst wordt ingevuld aan de hand van observaties die je tijdens de lessen in de afgelopen periode hebt gedaan. * Oefeningen worden gedaan in de kleine kring tijdens het hoekenspel of arbeid naar keuze.
Stap 3: na 6 tot 9 maanden	<p>Signaleringslijst invullen voor mogelijke risicokleuters (en/ of n.a.v. observaties)</p> <p>Groepsplan evalueren en bijstellen.</p>	* zie stap 2	* zie stap 2

	Ontwikkeling stimuleren, taalspel in de kleine kring		
Stap 4: na 9 tot 12 maanden	CITO taal voor kleuters afnemen Groepsplan evalueren en bijstellen. Ontwikkeling stimuleren van risicoleerlingen, taalspel in de kleine kring	* Cito taal voor kleuters * leerlingvolgsysteem van Cito * zie stap 2	* De schriftelijke toets wordt klassikaal afgenomen. * zie stap 2
Stap 5: na 12 tot 15 maanden	Signaleringslijst invullen voor mogelijke risicokleuters (en/ of n.a.v. observaties) Ontwikkeling stimuleren, taalspel in de kleine kring Extra ondersteuning beschrijven in het groepsplan Beginnende geletterdheid en taal.	* Rapport voor de overgang naar de volgende groep. * signaleringslijst voor kleuters * Kijkregistratie * zie stap 2	* De rapporten worden door de leerkrachten ingevuld n.a.v. de kijkregistratie, cito-toetsen en observatie in de klas tijdens de lessen. Alle leerlingen en dus ook de risicoleerlingen worden besproken met de leerkrachten van groep 2. * zie stap 2
Stap 6: na 15 tot 18 maanden	Signaleringslijst invullen voor mogelijke risicokleuters (en/ of n.a.v. observaties) Groepsplan evalueren en bijstellen. Ontwikkeling stimuleren, taalspel in de kleine kring	* zie stap 2 * zie stap 2	* zie stap 2 * zie stap 2
Stap 7: na 18 tot 24 maanden	CITO taal voor kleuters afnemen Groepsplan evalueren en bijstellen.	* zie stap 4 * zie stap 2	* zie stap 4 *zie stap 2

	Ontwikkeling stimuleren van risicoleerlingen, taalspel in de kleine kring		
Stap 8: na 24 maanden onderwijs en langer	Het leerling-rapport voor risicokleuters invullen Advies begeleiding in groep 3 bespreken met de leerkracht .	* leerling-rapport voor risicokleuters * Kijk-registratie	* Deze leerlingen worden samen met de andere leerlingen besproken tijdens de overdrachtsbespreking met de leerkracht van groep 3.

Bijlage 2 Signaleringslijst voor Kleuters¹

Naam leerling:	Groep 1		Groep 2	
	januari	juni	januari	juni
Geboortedatum:	datum: leeftijd: leerkracht:	datum: leeftijd: leerkracht:	datum: leeftijd: leerkracht:	datum: leeftijd: leerkracht:
Specifieke risicofactoren				
- Dyslexie in de familie	ja / nee			
- Vertraagde spraak-/ taalontwikkeling	ja / nee			
- Thuis wordt niet veel (voor-)gelezen	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
- Onvoldoende beheersing van het Nederlands als gevolg van meertaligheid	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
- Hoorproblemen	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
- Logopedie i.v.m. spraak-/ taalproblemen	ja / nee	ja / nee	ja / nee	ja / nee
- Problemen met het leren en snel benoemen van kleuren (zie bijlage 3a)	-	-	ja/ nee	ja/ nee
Oordeel leerkracht				
- Voorziet de leerkracht problemen in de volgende groep? Zo ja, welke?				
Boekoriëntatie en Verhaalbegrip (tussendoelen 1 en 2)				

¹ Deze lijst is gebaseerd op de signaleringslijst van: Smits, A.E.H. (2002). *Signalering ontwikkeling beginnende geletterdheid*. Zwolle: Windesheim O.S.O.

- Luistert aandachtig wanneer er een verhaal wordt voorgelezen				
- Geniet zichtbaar van voorleesactiviteiten				
- Reageert verbaal en/of non-verbaal op de tekst				
- De reacties van de leerling sluiten aan bij het verhaal				
- Kan vooraf voorspellingen doen over het verhaal (door bijvoorbeeld gebruik te maken van de omslag van het boek) of het verdere verloop van het verhaal				
- Stelt uit zichzelf vragen over de tekst				
- Imitteert voorleesgedrag (bijvoorbeeld in de leeshoek)				
- Leest boeken van voor naar achteren, bladzijden van boven naar beneden en regels van links naar rechts				
- Kan een verhaal naspelen				
- Kan een verhaal navertellen				
- Niveau zelf een verhaal 'voorlezen' (oplopend van a naar e): a: weigert b: plaatjes benoemen c: mondelinge taal d: schriftelijke taal (imiteert voorleesgedrag van bijvoorbeeld de juf) e: leest echt				

Functies van geschreven taal en Relatie tussen gesproken en geschreven taal (tussendoelen 3 en 4)

- Weet dat de leerkracht de tekst niet kan voorlezen als de letters bedekt zijn				
- Begrijpt picto- en/of logogrammen				
- Leest eigen naam				
- Schrijft (stukje van) eigen naam				
- Schrijft zelf (niveau oplopend van a naar e): a: tekeningetjes b: krabbels c: reeksen letterachtige vormen of letters d: herkenbare klank-letterkoppelingen waarbij één of meer letters staan voor een heel woord e: woord correct zoals het klinkt (<i>invented spelling</i>) (zie bijlage 3e)				
Taalbewustzijn en Alfabetisch principe (tussendoelen 5 en 6)				
- Kan rijmpjes en versjes onthouden				
- Experimenteert met rijm				
- Kan de beginklank van een woord losmaken van de rest van het woord (zie bijlage 3b)	-	-	ja / nee	ja / nee
- Kan drieklankwoorden (mkm) auditief synthetiseren (zie bijlage 3c)	-	-	ja / nee	ja / nee
- Kan letters correct benoemen: welke? (zie bijlage 3d)	-	-	ja / nee	ja / nee
Functioneel lezen en schrijven (tussendoel 7)				
- 'Schrijft' uit zichzelf om te communiceren (bijvoorbeeld				

briefjes, lijstjes en verhaaltjes)				
- Vraagt de leerkracht om iets op te schrijven				
- Is graag actief bezig in de lees-/schrijfhoek met lezen en schrijven				
- Is nieuwsgierig naar lezen en schrijven en stelt daar vragen over				

Bijlage 3

Deze notitie in Parnassys wordt gebruikt bij de overdracht naar de volgende groep. Leerkrachten vullen deze in en bespreken dit met de leerkracht van de nieuwe groep.

Naam:

Van groep: naar groep:

AVI beheersingsniveau:

AVI instructieniveau:

CITO DMT niveau:

CITO Spelling niveau:

Onderwijsbehoefte lezen:

Onderwijsbehoefte spelling:

Compenserende maatregelen:

Meer tijd voor opdrachten

Groter lettertype

Gebruik laptop/ computer

Gebruik spellingcontrole bij dictees

Verbeterdronje bij dictees

Inschakelen medeleerling als tutor

Gebruik van ingesproken teksten

Mondeling overhoren i.p.v. schriftelijk

Huiswerk maken op school onder begeleiding

Aanpassen leerstof op niveau

Leesbeurten laten voorbereiden
Toepassen van pre-teaching (begr. lezen / w.o. vakken)
Op tijd aankondigen lange termijn opdrachten (werkstukken)
Kader bieden voor werkstuk of verhaal
Daisy-speler
Reading-pen
Keuze van boeken op leesniveau en belevingsniveau
Inzetten van luisterboeken
Entree- en eindtoets cd
Digitale afname CITO toetsen

Dispenserende maatregelen:

Geen leesbeurten geven vanwege spanning
Vermindering taken schriftelijke taal
Vrijstelling van huiswerktaken
Cijfer niet baseren op spelling (behalve taal/Nederlands)
In voortgezet onderwijs denken over vrijstelling derde taal
Spelfouten worden gedifferentieerd beoordeeld (per categorie)
Inzet hulpmiddelen die leiden tot minder spellingfouten

- Woordenboek
- Regelkaart
- Tekstverwerking met spellingcontrole
-
-

Inzet hulpmiddelen andere vakken

- Tafelkaart
- Atlas
-

Bijlage 4

Stappenplan Protocol Leesproblemen en Dyslexie groep 3

School: OBS het Stelleplankier

Tijd	Actie door leerkracht, (IB,RT)	Materiaal	Organisatie
<p>Stap 1: aanvang groep 3</p> <p>Tussendoelen voor het eerste halve jaar zijn: 1 kinderen kennen de meeste letters en kunnen deze fonemisch benoemen. 2 kinderen kunnen klankzuivere km/, mk en mkm woorden benoemen zonder eerst de afzonderlijke letters te verklanken. 3 kinderen kunnen klankzuivere woorden schrijven 4 kinderen leren klankzuivere woorden van het type mmkm, mkmm, mmkmm. 5 kinderen lezen korte woorden met afwijkende spellingpatronen en meerlettergrepige woorden. 6 kinderen maken gebruik van een breed scala van woordidentificatie technieken. 7 kinderen herkennen woorden steeds meer automatisch.</p>	<p>Beginsituatie vastleggen van alle leerlingen.</p>	<p>Protocol groep 1 en 2 Kijk Notitie overdracht dyslexie Parnassys</p> <p>Methode Leeslijn</p>	<p>Overleg leerkrachten van groep 2</p> <p>Groepsleerkrachten, klassenassistente</p>

Stap 2: oktober	<p>Meetmoment 1: herfstsignalering. Lees-en schrijfvaardigheden toetsen van alle leerlingen.</p> <p>Handelingsplan opstellen voor zwakke leerlingen of aanpak beschrijven in het groepsplan technisch lezen.</p>	<p>Toetsen van de Leeslijn Toets a1 Evt Struiksma auditieve vaardigheden</p> <p>Speciale leerhulp zie handleiding leeslijn Computer</p>	<p>Leerkracht neemt de toetsen af.</p> <p>Overleg leerkracht, rt-er en ouders</p>
Stap 3: oktober/februari	<p>Uitvoering handelingsplannen gericht op de elementaire leeshandeling.</p> <p>Uit de toetsresultaten van de herfstsignalering blijkt welke leerlingen in aanmerking komen voor extra leesbegeleiding</p> <p>1 kinderen die onder het gemiddelde scoren.</p> <p>2 kinderen die de tot dan toe geleerde grafemen nog niet 100% beheersen</p> <p>3 kinderen die bij afgeleide en nieuwe woorden veel fouten maken of daar veel tijd voor nodig hebben.</p>	<p>Extra begeleiding en oefening.</p> <p>Achtergrondinformatie In Protocol Leesproblemen en dyslexie groep 3 Speciale leerhulp zie Handleiding Leeslijn leeslijn toets a2 Wisselrijtjes Computer Boekjes lezen</p>	<p>In overleg met de RT-er, groepsleerkrachten, klassenassistente en ouders</p>

Stap 4: februari	<p>Meetmoment 2 na aanbod van alle letters in de methode. Lees/spellingvaardigheid toetsen CITO leerlingvolgsysteem en methodegebonden toetsen bij alle leerlingen Overige toetsen bij zwakke lezers.</p> <p>Vaststellen/bijstellen handelingsplan/groepsplan</p>	<p>Toetsen Leeslijn AVI DMT CITO Leestechiek en leestempo CITO Spelling</p> <p>In deze periode worden diverse leesstrategieën aangeboden. Het accent komt te liggen op begrijpend lezen en luisteren, functioneel schrijven en spelling, vergroten van woordenschat, leesmotivatie en leergedrag.</p>	<p>Leerkrachten, en rt-er.</p> <p>Leerkrachten, rt-er en in overleg met ouders</p>
Stap 5: februari-maart	<p>Uitvoering handelingsplannen gericht op volledige letterkennis en decodeersnelheid.</p>	<p>RT in en buiten de klas Flitsen Materiaal Leeslijn Speciale leerhulp Leeslijn</p>	<p>Leerkrachten, rt-er, klassenassistente en ouders</p>
Stap 6: eind maart	<p>Meetmoment 3 DMT en AVI bij alle leerlingen Aanvullende toetsen bij zwakke leerlingen</p> <p>Vaststellen/bijstellen handelingsplan/groepsplan</p>	<p>Afname van de grafemetoets Afname fonemen dictee Toetsen uit DTLAS van Struiksma</p>	<p>Leerkrachten, Rt-er</p> <p>Leerkrachten, Rt-er en in overleg met ouders</p>
Stap 7: maart t/m juni	<p>Uitvoering handelingsplan/groepsplan gericht op</p>	<p>Leesluisterboeken Computer</p>	<p>Leerkrachten en rt-er en ouders</p>

	de automatisering van het leesproces.	Flitskaarten Materiaal Leeslijn	
Stap 8: eind mei/begin juni	Lees/spellingvaardigheden toetsen van alle leerlingen Eindsituatie en effecten van de handelingsplannen/groepsplannen in het leerlingenrapport Advies begeleiding in groep 4 bespreken met de leerkracht van groep 4: notitie overdracht dyslexie invullen in Parnassys	AVI DMT CITO Spelling	Leerkrachten en rt-er. Groepsoverdracht Leerkrachten

Stappenplan voor groep 4

Het stappenplan voor groep 4 ziet er schematisch als volgt uit:

Stap	Moment in leerjaar	Actie door de leerkracht (en leesspecialist)
1	Aanvang groep 4	Beginsituatie vastleggen
2	Aanvang groep 4 - oktober/november	Interventieperiode 1a
3	Oktober/november	Tussenmeting 1
4	Oktober/november - januari/februari	Interventieperiode 1b
5	Januari/februari	Hoofdmeting 1
6	Januari/februari - april	Interventieperiode 2a
7	April	Tussenmeting 2
8	April - mei/juni	Interventieperiode 2b
9	Mei/juni	Hoofdmeting 2

Bijlage 5

Stappenplan protocol leesproblemen en dyslexie groep 4

School: OBS het Stelleplankier

Tijd	Actie door leerkracht, IB, RT	Materiaal	Organisatie
Stap 1: aanvang groep	Beginsituatie vastleggen van alle leerlingen. Plan van aanpak /groepsplan technisch lezen maken waarin de aanpak voor zwakke lezers en spellers goed beschreven wordt. Start begeleiding.	Protocol groep 3 eindevaluatie Notitie overdracht dyslexie Parnassys	Overleg leerkracht groep 3 Leerkrachten en RT-er Overleg met de ouders
Stap 2: aanvang groep tot oktober - november	Interventieperiode 1 Vorbereiden van handelingsplan/groepsplan. Indien nodig externe deskundige	Connect lezen Flitsmapjes Computer spelling Leesluisterboeken Huiswerk mee naar huis	Door leerkrachten, RT-er Overleg met ouders
Stap 3: oktober-november	Meetmoment 1: Lees- en schrijfvaardigheden toetsen van alle leerlingen.	Methode gebonden toetsen DMT AVI	RT-er en leerkrachten nemen de toetsen af.

	Handelingsplan/groepsplan op- of bijstellen voor zwakke leerlingen	PI dictee	RT-er en leerkrachten Overleg met ouders
Stap 4: oktober/februari	Uitvoering handelingsplannen/groepsplannen (interventieperiode 2)	Zie interventieperiode 1	Door leerkrachten, RT-er Overleg met ouders, evt extern deskundige
Stap 5 : februari	Meetmoment 2 Lees- en schrijfvaardigheden toetsen van alle leerlingen. Effect interventie van zwakke leerlingen; vaststellen/bijstellen handelingsplan/groepsplan	DMT AVI CITO Leestechniek en leestempo CITO Spelling CITO begrijpend lezen	Afname door RT-er en evt leerkrachten. RT-er en leerkrachten Overleg met ouders
Stap 6: februari-april	Interventieperiode 3	Zie interventieperiode 1	Door leerkrachten, RT-er en evt deskundige
Stap 7: april	Meetmoment 3 Tussenmeting van de lees- en spellingvaardigheden bij de zwakke leerlingen. Vaststellen van de effecten van de interventies en handelingsplan/groepsplan bijstellen.	DMT AVI Toetsen uit DTLAS van Struiksma	Afname door RT-er , evt leerkrachten Overleg met RT-er, leerkrachten, deskundige en ouders
Stap 8: april-juni	Interventieperiode 4	Zie interventieperiode 1	Door leerkrachten, RT-er en evt. deskundige

Stap 9: juni	<p>Lees/schrijfvaardigheden toetsen van alle leerlingen</p> <p>Eindsituatie vastleggen in het leerlingenrapport.</p> <p>Voor de zwakke leerlingen de effecten van de interventies en de eindsituatie beschrijven.</p> <p>Invullen notitie overdracht dyslexie in Parnassys.</p> <p>Advies begeleiding in groep 5 bespreken met de leerkracht van groep 5.</p> <p>Voor zwakke lezers worden de stappen uit het protocol ook in de hogere leerjaren herhaald.</p>	<p>AVI</p> <p>DMT</p> <p>CITO Leestempo</p> <p>CITO begrijpend lezen</p> <p>CITO spelling</p> <p>PI dictee</p> <p>Notitie overdracht dyslexie.</p>	<p>Afname door RT-er, leerkrachten.</p> <p>Overleg met ouders, leerkrachten, en evt RT-er en deskundige</p> <p>Groepsoverdracht en eindevaluatie</p>

Stappenplan voor groep 5-8

Het stappenplan voor groep 5-8 ziet er schematisch als volgt uit:

Stap	Moment in leerjaar	Actie door de leerkracht (en leesspecialist)
1	Aanvang groep	Beginsituatie vastleggen
2	Aanvang groep - oktober/november	Interventieperiode 1a
3	Oktober/november	Tussenmeting 1
4	Oktober/november - januari/februari	Interventieperiode 1b
5	Januari/februari	Hoofdmeting 1
6	Januari/februari - april	Interventieperiode 2a
7	April	Tussenmeting 2
8	April - mei/juni	Interventieperiode 2b
9	Mei/juni	Hoofdmeting 2

Bijlage 6

Stappenplan protocol leesproblemen en dyslexie groep 5-8

School: o.b.s. Het Stelleplankier.

Tijd	Actie door leerkracht, IB, RT	Materiaal	Organisatie
Stap 1: aanvang groep	Beginsituatie vastleggen van alle leerlingen. Overdracht risicoleerlingen Door middel van notitie overdracht in Parnassys. Handelingsplan/ groepsplan technisch lezen maken waarin aanpak voor zwakke lezers en spellers goed beschreven wordt. Start begeleiding.	Notitie overdracht Parnassys CITO lln.volgsysteem Rapportage voorafgaand jaar Formulier handelingsplan	Overdrachtsbespreking door de betrokken leerkrachten. Overleg ouders.
Stap 2: aanvang groep tot eind oktober	Interventieperiode 1 Uitvoeren handelingsplan/ groepsplan.	Lezen: Oefening gericht op automatisering en 'onderhoud', directe woordherkenning en vloeiend lezen. Hiervoor kunnen we gebruik maken van: Timboektoe (methode VTL) Eerst goed, dan snel Gynzy computerprogramma met de woordpakketten van spelling Vloeiend en Vlot (Estafette) Lettergroeplezen (Fotoboekjes) Leesprogramma Zuidvallei Begeleiding van kinderen met leesproblemen (Kees de Baar) RALFI lezen Teksten Leeslink begrijpend lezen Speciale leesbegeleiding van Kees de Baar	Door leerkracht, RT-er (in/buiten de klas). Huiswerk.

		<p>Methodes uit Billiaert, Eric. <i>Behandeling van leesproblemen</i>. Compenseren van onvoldoende geautomatiseerde basisvaardigheden. Stillezen en boekpromotie.</p> <p>Spelling: Er wordt gewerkt aan: vergroting spelling bewustzijn, spellingstrategieën toepassen en zelfcorrectie. Hiervoor kunnen we gebruik maken van: Zelfstandig Spellen, Spelling in de lift Begeleiding van kinderen met spellingproblemen (Kees de Baar) Computer Woordspel/ Taal actief/ Woordkasteel. Toepassen van compensatie (bijv. spellingcontrole computer) en dispensatie.</p>	
Stap 3: eind oktober	<p>Meetmoment 1: Leesvaardigheid en spellingvaardigheid toetsen bij alle kinderen.</p> <p>Handelingsplan/ groepsplan op- of bijstellen voor zwakke leerlingen.</p>	<p>AVI DMT PI dictee Methode toetsen</p>	<p>Afname door RT-er en leerkracht.</p> <p>Overleg leerkracht/ RT-er . Overleg ouders.</p>
Stap 4: oktober tot eind januari	<p>Uitvoering handelingsplannen (interventieperiode 2)</p>	<p>Zie interventieperiode 1</p>	<p>Leerkracht, RT-er. Eventueel met extern deskundige.</p>
Stap 5 : januari/februari	<p>Meetmoment 2 Spellingvaardigheid toetsen bij alle kinderen. Effectmeting leesinterventies van zwakke leerlingen.</p>	<p>AVI DMT CITO leestempo CITO spelling CITO begrijpend lezen</p>	<p>Afname door Rt-er en leerkracht.</p>

	Bijstellen handelingsplannen/ groepsplannen.		Overleg leerkracht/ Rt-er en eventueel deskundige. Overleg ouders.
Stap 6: maart tot juni	Interventieperiode 3	Zie interventieperiode 1	Leerkracht, RT-er. Eventueel met extern deskundige.
Stap 7: begin juni	<p>Meetmoment 3 Lees- en spellingvaardigheden toetsen bij alle leerlingen. Eindsituatie vastleggen in het leerlingenrapport. Voor de zwakke leerlingen de effecten van de interventies en de eindsituatie beschrijven. Advies begeleiding in groep 6 t/m 8 bespreken met de leerkracht van de volgende groep.</p> <p>Vaststellen van de effecten van de interventies.</p>	<p>AVI DMT CITO leestempo PI dictee CITO spelling Methode toetsen</p> <p>Notitie overdracht dyslexie Parnassys groep 5 t/m 7</p> <p>Warme overdracht VO voor groep 8</p>	<p>Afname door RT-er en leerkracht. Overleg leerkracht/ RT-er. Eventueel met extern deskundige.</p> <p>Overleg met ouders.</p> <p>Groepsoverdracht en eindevaluatie.</p>

		Zie bijlage 7	
--	--	---------------	--

Bijlage 7

Beste collega's van groep 8

Sinds 2008 hebben we een convenant Dyslexie De Bevelanden en Schouwen Duiveland.

Afgelopen schooljaar zijn de afspraken die hierin staan in een werkgroep besproken. Er is een aanpassing gemaakt en deze moet nog in het samenwerkingsverband aangeboden worden. Een van de belangrijkste wijzigingen zal zijn dat het VO niet standaard bij alle nieuwe leerlingen een dyslexiescreening zal afnemen. Wij vonden dit belangrijk om nu al door te geven. Zodra het aangepaste convenant besproken is in het samenwerkingsverband zal het naar de scholen verzonden worden.

Overdracht aan het Voortgezet Onderwijs

Op het moment dat een dyslectische leerling doorstroomt naar het Voortgezet Onderwijs draagt het basisonderwijs zorg voor overdracht van benodigde informatie middels het reguliere onderwijskundig rapport. Daarbij wordt helder aangegeven welke specifieke onderwijsbehoeften deze leerling heeft en welke hulp tot dan toe is geboden. Ouders zijn verantwoordelijk voor het overdragen van de dyslexieverklaring aan het Voortgezet Onderwijs.

Op onze scholen zijn leerlingen die weliswaar in het zorgtraject zitten, maar die op de basisschool (nog) niet in aanmerking komen voor een dyslexieonderzoek, omdat ze niet aan de criteria hiervoor voldoen. Toch kan er, gezien de voorgeschiedenis van het kind op een van onze scholen, een vermoeden van dyslexie zijn. In dat geval zal de school recente handelingsplannen (lopend tot eind schooljaar) met evaluatie en het dossier wat nodig is voor een dyslexieonderzoek in juli verzenden naar het VO.

Er is een verklarende brief van de basisschool voor het VO, ondertekend door de directeur, waarin dit vermoeden van mogelijke zorgen omtrent dyslexie vermeld staat. Deze brief gaat naar het VO en naar de ouders.

Het VO screent deze gegevens maar is niet verplicht om dyslexieonderzoek af te nemen maar kan ouders hierin op het VO wel adviseren dat te doen.